

หลักการตีความกฎหมายแรงงาน

The Interpretation of Labor Law

วาทีน หนูเกื้อ*

บทคัดย่อ

การตีความกฎหมาย หมายถึง การทำความเข้าใจของถ้อยคำในบทบัญญัติแห่งกฎหมายให้
ได้ความชัดเจน ด้วยเหตุนี้การตีความกฎหมายจึงต้องเริ่มต้นที่การวิเคราะห์บทกฎหมายตามตัว
อักษรเพื่อวิเคราะห์ดูว่าถ้อยคำที่ใช้ อาจมีความหมายแคบกว้างได้เพียงใด แล้วจึงวิเคราะห์หา
เหตุผลและความมุ่งหมายของบทกฎหมายนั้น ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งเดียวกันกับความประสงค์
ของผู้บัญญัติกฎหมาย แต่เป็นเหตุผลและความมุ่งหมายในแง่คุณค่าของกฎหมายที่มีขึ้นเพื่อความ
เป็นธรรมทั้งแก่คู่กรณีที่เกี่ยวข้อง สมควรแก่กรณีในเรื่องนั้นๆ และแก่สังคมส่วนรวมด้วยพร้อม
กันไป ความมุ่งหมายหรือเหตุผลของบทกฎหมายนี้เองที่จะเป็นเครื่องช่วยบอกได้ว่า บทกฎหมาย
นั้นควรกินความกว้างหรือแคบเพียงใด ความมุ่งหมายหรือเหตุผลของกฎหมายจึงเป็นเครื่องบ่งชี้ว่า
บทกฎหมายนั้นๆ ควรจะเข้าใจในความหมายอย่างแคบ(Restrictive Interpretation) หรือในความ
หมายอย่างกว้าง (Extensive Interpretation)

การตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรนั้น โดยปกติจะพิจารณาค้นหาความหมายของบท
กฎหมายโดยอาศัยเครื่องมือในทางนิติวิธี ได้แก่

1. พิจารณาตามหลักภาษาหรือไวยากรณ์
2. พิจารณาตามระบบหรือโครงสร้างของกฎหมาย
3. พิจารณาตามประวัติความเป็นมาของกฎหมาย
4. พิจารณาตามวัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์ของกฎหมาย

* อาจารย์ประจำ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพมหานคร

แต่เนื่องจากกฎหมายแรงงานมีลักษณะเป็นทั้งกฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชน ตลอดจนเป็นกฎหมายที่มีโทษทางอาญา อีกทั้งเป็นกฎหมายสวัสดิการสังคม และเป็นกฎหมายสังคม ซึ่งมีการวิวัฒนาการหรือยืดหยุ่นตามสภาพของสังคมด้วย ดังนั้น การตีความกฎหมายแรงงาน นอกจากจะตีความตามหลักทั่วไปในการตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังต้องคำนึงถึงหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และหลักกฎหมายทั่วไป อย่างเช่น หลักสุจริต หลักข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมประกอบด้วยเสมอ ทั้งนี้ เพื่อให้การใช้การตีความกฎหมายแรงงานซึ่งมีลักษณะพิเศษเช่นนี้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งระดับเจ้าพนักงานและระดับศาล และหากการตีความกฎหมายแรงงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันแล้ว จะทำให้เกิดความเชื่อมั่นในหมู่ประชาชนที่เกี่ยวข้องและเกิดความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย

คำสำคัญ: หลักการตีความกฎหมายแรงงาน การตีความกฎหมายแรงงาน

Abstract

Legal interpretation means to make the meaning of words in the statutory law clear. Thus, the legal interpretation must start by considering the literal meaning of the word in order to see whether it is restrictive or extensive and then considering the legal reasoning and purpose which may not be the same as the intent of lawgiver. However, the reason and purpose must serve the value of law which aims to be fair and proper for both person involved and society all together. This law reasoning and purpose itself will indicate that it should be understood by Restrictive Interpretation or Extensive Interpretation.

Generally, legal interpretation will consider the meaning of law via the jurisprudence in 4 ways namely

1. Grammatical interpretation
2. Systematic interpretation
3. Historical interpretation and
4. Teleological interpretation.

However, the labor law involves civil law, public law, criminal law including social welfare law and social law which must be developed and flexible according to the social conditions. Labor law interpretation shall not only consider the general

principal of legal interpretation but must consider the principal of related laws as well. Moreover, general principal of law such as good faith and unfair contract should also be considered. By this perception, the interpretation of labor law that contains particular characteristics will be interpreted in the same direction for both the official level and the judge level. And if the interpretation is in the same way, it will be accepted confidently in person involved and be fair for everyone.

Keywords: legal interpretation, restrictive interpretation, labor law

บทนำ

เนื่องจากหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่สำคัญอย่างหนึ่ง ก็คือ หลักการแบ่งแยกอำนาจ โดยได้แบ่งแยกการใช้อำนาจออกเป็น ๓ ฝ่าย คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ทั้งนี้ เพื่อถ่วงดุลการใช้อำนาจโดยในการปกครองประเทศ แต่การที่แต่ละฝ่ายจะต้องเคารพในอำนาจซึ่งกันและกันนั้น ทำให้การใช้กฎหมายและการตีความกฎหมายของฝ่ายตุลาการเกาะยึดติดกับถ้อยคำตามตัวอักษรของบทกฎหมาย จนทำให้กฎหมายมีลักษณะแข็งกระด้าง ตายตัวมากขึ้น จึงมีเสียงเรียกร้องจากวงวิชาการกฎหมาย ให้นักกฎหมายตระหนักในความจริงที่ว่า การศึกษากฎหมายนั้น ไม่อาจจำกัดอยู่เพียงเฉพาะการศึกษาว่า มีบทบัญญัติหรือข้อกำหนดกฎเกณฑ์ประการใดบ้างได้อีกต่อไป เพราะนับวันบทบัญญัติต่างๆ เหล่านี้มีแต่จะเปลี่ยนแปลงไป มีหลักเกณฑ์และบทบัญญัติใหม่ๆ กำหนดขึ้นมาใช้แทนบทบัญญัติเก่าๆ เสมอ นักกฎหมายที่รู้แต่เพียงว่า กฎหมายบัญญัติไว้อย่างไรเท่านั้น ย่อมไม่เป็นการเพียงพอ จำเป็นต้องเรียนรู้วิธีใช้และการตีความกฎหมายด้วย เรียกว่า “รู้กฎหมายได้ ใช้กฎหมายเป็น” นั่นเอง¹ การเรียนรู้ หลักการใช้การตีความกฎหมาย หรือเรียกว่า “นิติวิธี” (Juristic Method) จึงเป็นการเรียนรู้หลักวิชากฎหมายอย่างแท้จริง

การตีความกฎหมายเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งในการประกอบวิชาชีพกฎหมาย เพราะ กฎหมายลายลักษณ์อักษรที่ไม่ต้องตีความนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ตัวอย่างเช่น พระเจ้าเฟรเดอริคมหาราชแห่งปรัสเซีย ทรงพยายามตราประมวลกฎหมายที่ดินแห่งปรัสเซียซึ่งมีบท

¹ กิตติศักดิ์ ปรกติ, “หลักทั่วไปเกี่ยวกับการใช้การตีความกฎหมาย” ใน พริธมา ดิงศภัทัย, การใช้การตีความกฎหมาย พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ: กองทุนศาสตราจารย์จิตติ ดิงศภัทัย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552, หน้า 24-25.

บัญญัติถึง ๑,๗๐๐๐ บท เพื่อจะใช้บังคับโดยไม่ต้องอาศัยนักกฎหมาย แต่แม้จะมีการออกกฎหมายที่มีเนื้อหาเป็นจำนวนมากเช่นนั้น ก็ไม่สามารถใช้บังคับได้โดยไม่ต้องตีความ²

กฎหมายแรงงานเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่มีลักษณะพิเศษเพราะเป็นกฎหมายเอกชน กิ่งมหาชน ดังนั้น “หลักการตีความกฎหมายแรงงาน” จึงมีลักษณะพิเศษกว่าหลักการตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรทั่วไป

ความเป็นมาของปัญหา

ด้วยการใช้กฎหมายแรงงานโดยทั่วไปจะมีอยู่ สอง ระดับ คือระดับ เจ้าพนักงาน กับระดับ ศาล และก็มีอยู่จำนวนไม่น้อยที่คำชี้ขาด หรือคำสั่งในระดับเจ้าพนักงาน ถูกเพิกถอนโดยคำสั่งศาล ทำให้ประชาชนที่เกี่ยวข้องได้รับความเสียหายและเกิดความไม่เชื่อมั่นต่อการใช้กฎหมายแรงงานในระดับเจ้าพนักงาน สาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาดังกล่าวก็คือ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการตีความกฎหมายแรงงานระหว่างเจ้าพนักงานกับศาลมีความแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๐๓๕/๒๕๕๐ ที่บุตรตามความเป็นจริงของผู้ประกันตนซึ่งถึงแก่กรรม เป็นโจทก์ยื่นฟ้องสำนักงานประกันสังคมเป็นจำเลยต่อศาลแรงงานกลาง เพื่อให้ให้เพิกถอน คำวินิจฉัยของคณะกรรมการอุทธรณ์ที่ ๘๐๕/๒๕๔๖ ลงวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๔๖ และให้สำนักงานประกันสังคม จำเลยจ่ายเงินสงเคราะห์กรณีผู้ประกันตนถึงแก่ความตายและเงินบำเหน็จชราภาพแก่โจทก์ตามพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. ๒๕๓๓ มาตรา ๗๓(๒) และมาตรา ๗๗ จัตวา วรรคสอง (๑) เพราะเจ้าพนักงานของสำนักงานประกันสังคมและคณะกรรมการอุทธรณ์ มีคำสั่งไม่จ่ายเงินดังกล่าวให้แก่โจทก์ โดยให้เหตุผลว่าโจทก์ไม่ใช่บุตรที่ชอบด้วยกฎหมาย กรณีนี้ ศาลฎีกาได้พิพากษาให้เพิกถอนคำวินิจฉัยของคณะกรรมการอุทธรณ์ตามคำขอของโจทก์ โดยวินิจฉัยตีความข้อกฎหมายไว้ว่า

“พ.ร.บ. ประกันสังคมฯ เป็นกฎหมายที่ออกมาใช้บังคับเพื่อช่วยเหลือลูกจ้างซึ่งเป็นผู้มีฐานะด้อยในสังคม เพื่อเป็นสวัสดิการแก่ลูกจ้างและครอบครัว ลูกจ้างซึ่งเป็นผู้ประกันตนส่วนใหญ่จะอยู่กินฉันสามีภริยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรส ดังนั้น ตามเจตนารมณ์ของ พ.ร.บ. ประกันสังคมฯ ดังกล่าว คำว่า “บุตร” ตาม มาตรา ๗๓ จึงต้องหมายถึงบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายและรวมถึงบุตรอันแท้จริงของผู้ประกันตนซึ่งถึงแก่ความตายด้วย

² Ramond Youngs, English, French and German Comparative Law, London: Cavendish Publishing Limited, 1998, p.44 อ้างถึงในธานีธร กรวยวิเชียร (2522). “ความสำคัญของการตีความในวิชาชีพกฎหมาย, การใช้การตีความกฎหมาย”. ใน พิรุณ ดิงค์ทิพย์. การใช้การตีความกฎหมาย. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ: กองทุนศาสตราจารย์จิตติ ดิงค์ทิพย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552, หน้า 2.

เมื่อพิจารณาถึงเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. ๒๕๓๓ ที่ประสงค์จะให้ผู้ประกันตนหรือทายาทได้รับประโยชน์ทดแทนจากกองทุน เพื่อเป็นการสงเคราะห์แก่ลูกจ้าง ซึ่งเป็นผู้ประกันตน หรือทายาทของผู้ประกันตน ประกอบกับ พ.ร.บ. ประกันสังคมฯ มาตรา ๗๗ จัตวา วรรคสอง (๑) ก็ได้กำหนดให้บุตรชอบด้วยกฎหมายนั้น จะต้องเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมาย ขณะที่ผู้ประกันตนยังมีชีวิตอยู่ ดังนั้น เมื่อในขณะที่โจทก์ทั้งสองยื่นคำขอรับประโยชน์ทดแทน ตาม พ.ร.บ. ประกันสังคมฯ มาตรา ๕๖ วรรคหนึ่ง บุตรทั้งสองเป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของผู้ประกันตนตามคำสั่งศาลแล้ว โจทก์ทั้งสอง จึงเป็นทายาทผู้มีสิทธิได้รับเงินบำเหน็จชราภาพของผู้ประกันตนตาม พ.ร.บ. ประกันสังคมฯ มาตรา ๗๗ จัตวา วรรคสอง (๑)

เกี่ยวกับกรณีดังกล่าว หากผู้ใช้กฎหมายในระดับเจ้าพนักงานและระดับศาลเข้าใจ “หลักการตีความกฎหมายแรงงาน” อย่างเดียวกันแล้ว ปัญหาย่อมจะลดลง ทำให้ส่งผลดีต่อการบังคับใช้กฎหมายแรงงานให้เกิดความเชื่อมั่นในหมู่ประชาชนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนวิชากฎหมายแรงงานในทุกระดับอีกด้วย

วัตถุประสงค์

การวิจัยเรื่อง “หลักการตีความกฎหมายแรงงาน” นี้ ไม่ได้วิเคราะห์หาข้อบกพร่องหรือความผิดพลาดของผู้ใช้กฎหมาย แต่มุ่งประสงค์ที่จะค้นหาหลักการตีความกฎหมายแรงงาน อันเป็นกฎหมาย พิเศษที่มีลักษณะเป็นทั้งกฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชนในฉบับเดียวกัน เพื่อประโยชน์ใน การใช้การตีความกฎหมายแรงงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งในระดับเจ้าพนักงานและในระดับศาล และเพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอนวิชา กฎหมายแรงงานในทุกระดับ

ผลจากการศึกษา

การตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรหรือการตีความพระราชบัญญัติในระบบ Common Law ที่ประเทศอังกฤษ ศาลจะมีเครื่องมือที่ช่วยในการตีความ คือ กฎ (Rule) ต่างๆ ข้อสันนิษฐาน (Presumption) และข้อมูลภายในและภายนอกอันช่วยในการตีความ (Intrinsic and Extrinsic aids to Construction)³ สำหรับการตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรในประเทศไทย ซึ่งเป็นระบบซีวิลลอว์ นั้น จะพิจารณาค้นหาความหมายของบทกฎหมายโดยการพิจารณาตามหลัก

³ ประชุม โฉมฉาย. (2552). “หลักทั่วไปเกี่ยวกับการตีความกฎหมาย”. ใน พิรุณา ดิงศภัทัย. การใช้การตีความกฎหมาย. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ: กองทุนศาสตราจารย์ จิตติ ดิงศภัทัย, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 90-95

ภาษาหรือไวยากรณ์ และพิจารณาตามระบบหรือโครงสร้างของกฎหมาย รวมทั้งพิจารณาตามประวัติความเป็นมาของกฎหมาย ตลอดจนพิจารณาตามวัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์ของกฎหมาย⁴ ประกอบกันเสมอ เพื่อให้การใช้ การตีความกฎหมายเป็นไปตามหลักที่ว่า **“กฎหมายนั้น ต้องใช้ในบรรดากรณีซึ่งต้องด้วยบทบัญญัติใดๆ แห่งกฎหมาย ตามตัวอักษรหรือตามความมุ่งหมายของบทบัญญัตินั้น ๆ”**⁵

แต่เนื่องจากกฎหมายแรงงานหมายถึง “ข้อบังคับที่รัฐได้บัญญัติขึ้นเพื่อกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างเกี่ยวกับการจ้างและการทำงาน องค์การของฝ่ายนายจ้างและลูกจ้าง การเจรจาต่อรองเกี่ยวกับสภาพการจ้าง การระงับข้อพิพาทแรงงาน การนัดหยุดงาน ปิดงาน งดจ้าง สภาพแรงงาน ตลอดจนการกำหนดคุ้มครองความปลอดภัยในการทำงานของลูกจ้าง การจัดงาน การสงเคราะห์อาชีพและการส่งเสริมการทำงาน เพื่อสร้างประสิทธิภาพในการทำงานให้เพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น”⁶ ซึ่งผู้เขียนขอให้นิยามสั้น ๆ ว่า “กฎหมายแรงงาน หมายถึง กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน” จึงทำให้กฎหมายแรงงานเป็นกฎหมายพิเศษที่มีลักษณะเป็นทั้งกฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชน รวมทั้งเป็นกฎหมายที่มีโทษทางอาญา ตลอดจนมีการวิวัฒนาการหรือยืดหยุ่นตามสภาพของสังคม⁷ อีกทั้งเป็นกฎหมายสวัสดิการสังคม ดังนั้น หลักการตีความกฎหมายแรงงาน นอกจากจะใช้หลักทั่วไปในการตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรดังกล่าวแล้ว ยังมีหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการตีความกฎหมายแรงงานที่สำคัญที่ควรพิจารณาอีก 4 ประการ คือ หลักการอุดช่องว่างแห่งกฎหมาย⁸ หลักกฎหมายอาญา หลักสุจริต และหลักข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม

ประการที่แรก หลักการอุดช่องว่างแห่งกฎหมาย ช่องว่างแห่งกฎหมายหมายถึง กรณีที่ไม่มีความหมายบัญญัติไว้ เพราะเป็นธรรมดาที่กฎหมายไม่อาจมีบทบัญญัติสำหรับกรณีทุกกรณีได้ เมื่อประเทศไทยเราใช้ระบบกฎหมายแบบลายลักษณ์อักษรมาใช้ ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นกฎหมายในเรื่องใดๆ ก็ตามก็จะมีบทบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อให้ศาลและผู้ใช้กฎหมายนำบทบัญญัติเหล่านั้นไปปรับใช้กับข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกิดขึ้น แต่เนื่องมาจากสภาพแวดล้อม เทคโนโลยี เศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา เป็นปัจจัยให้เกิดเหตุการณ์หรือข้อเท็จจริง

⁴ วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2552). “การตีความกฎหมายมหาชน”. ใน พิรุณา ตั้งศักดิ์. **การใช้การตีความกฎหมาย**. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ: กองทุนศาสตราจารย์จิติ ตั้งศักดิ์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า 316-333.

⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 4

⁶ วีระ ศรีธรรมรักษ์. (2545). **กฎหมายแรงงาน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 11.

⁷ ไพจิตร พิพัฒน์กุล ดร. (2524). **กฎหมายแรงงาน**. คำบรรยาย ม.รามคำแหง. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 5-6.

⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 4

ใหม่ๆ เกิดขึ้นอยู่เสมอ ทำให้กฎหมายลายลักษณ์อักษรที่มีลักษณะตายตัวไม่อาจเท่าทันและนำมาใช้แก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังได้ทั้งหมด จึงอาจเกิดกรณีที่ไม่มียุติบัญญัติของกฎหมายใดๆ จะนำไปปรับใช้กับข้อเท็จจริงนั้นๆ ได้ ซึ่งเราเรียกกรณีที่เกิดขึ้นนี้ว่า “ช่องว่างแห่งกฎหมาย”⁹

ประการที่สอง หลักกฎหมายอาญา¹⁰ หลักกฎหมายอาญาที่เกี่ยวกับการใช้และการตีความก็คือ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒ วรรคหนึ่งซึ่งบัญญัติว่า

“บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้น ต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย”

บทบัญญัติข้างต้นเป็นหลักประกันในกฎหมายอาญา มาจากหลักกฎหมายอาญาที่ว่า “ไม่มี ความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” (Nullum Crimen Nulla Poena Sine Lege)

หลักนี้กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญของกฎหมายอาญาไว้ ๔ ประการ¹¹ คือกฎหมายอาญาต้องบัญญัติให้ชัดเจนแน่นอน การห้ามใช้กฎหมายจารีตประเพณีลงโทษทางอาญาแก่บุคคล การห้ามใช้กฎหมายใกล้เคียงอย่างยั้งลงโทษทางอาญาแก่บุคคล และกฎหมายอาญาไม่มีผลย้อนหลัง

ประการที่สาม หลักสุจริต คำว่า “สุจริต” เป็นคำที่มีมาตั้งแต่กฎหมายโรมันที่เขียนเป็นภาษาละตินว่า Bona Fide แปลว่าความซื่อสัตย์ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Good Faith¹² และตรงกับภาษาเยอรมันว่า True Und Glauben (แปลว่า ความซื่อสัตย์และความไว้วางใจ) เป็นหลักที่ใช้บังคับในการใช้สิทธิและการชำระหนี้ทางแพ่งโดยทั่วไป เป็นหลักธรรมดาสำคัญในสังคมของประเทศที่เจริญแล้วโดยถือว่า ในนิติสัมพันธ์ที่มีอยู่ ทุกคนต้องซื่อสัตย์และไว้วางใจต่อกัน เป็นหลักทั่วไปสำหรับพฤติกรรมในการที่คู่กรณีจะต้องปฏิบัติต่อกัน หรือในกรณีที่บุคคลจะใช้สิทธิหรือชำระหนี้ของตนในเมื่อกฎหมายหรือข้อตกลงระหว่างกันมิได้แสดงโดยละเอียดถึงการปฏิบัติหรือทำการใดๆ ให้ถือเอาความสุจริตเป็นที่ตั้ง ซึ่งมีที่มาจากหลักที่ว่า “บุคคลผู้มาศาลต้องมาด้วยมือสะอาด” (He who comes to the court must come with clean hands) หมายถึง การที่บุคคลใช้สิทธิของตนที่เกิดขึ้นมาแล้วนั้นจะต้องใช้โดยสุจริตมิฉะนั้นศาลจะไม่รับรองสิทธินั้นหรือไม่รับบังคับให้

⁹ หยุต แสงอุทัย. (2551). **ช่องว่างแห่งกฎหมาย**. 100 ปี ชาตกาลศาสตราจารย์ ดร. หยุต แสงอุทัย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน. 9 เมษายน. น.9-10.

¹⁰ แสง บุญเฉลิม วิภาส. (2539). **หลักกฎหมายอาญา**. โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 1.

¹¹ คณิต ฌ นคร (2552). **ประมวลกฎหมายอาญา : หลักกฎหมายและพื้นฐานความเข้าใจ**. พิมพ์ครั้งที่ 9 อนุสรณ์งานฌาปนกิจ นางเปริย ฌ นคร, วัดมกุฏกษัตริยารามวรวิหาร กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด. วันที่ 4 สิงหาคม. หน้า 243-247.

¹² ยุทธการ โกษากุล นักวิชาการแรงงานชำนาญการ สำนักงานแรงงานสัมพันธ์ ในหัวข้อ “ถอดรหัส Good Faith ในหลักสุจริตใจ” www.bing.com และ ดู วนิดา ทิพย์หวจินดา ทนายความประจำสำนักงานทนายความหนานทุติ วุฒิจันทร์. ฎีกาวิเคราะห์.

การใช้สิทธิโดยสุจริตนี้อาจแบ่งออกไปเป็น ๒ กรณี คือ¹³ การใช้สิทธิโดยสุจริตเฉพาะเรื่องกับการใช้สิทธิโดยสุจริตทั่วไป

การใช้สิทธิโดยสุจริตเฉพาะเรื่อง หมายถึง “ความไม่รู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคู่กรณีที่เกี่ยวข้องหรือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์” เช่น การรับโอนทรัพย์สินไว้โดยไม่ทราบข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่ง เกี่ยวกับการใช้สิทธิโดยสุจริตเฉพาะเรื่องนี้ได้มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หลายมาตราด้วยกัน เช่น มาตรา ๑๕๕, ๔๑๒, ๕๐๕, ๕๑๖, ๑๒๕๙, ๑๓๐๐, ๑๓๐๓, ๑๓๑๑, ๑๓๑๒, ๑๓๒๕, ๑๓๓๐, ๑๓๓๑, ๑๓๓๒ เป็นต้น

ส่วนการใช้สิทธิโดยสุจริตทั่วไป บัญญัติเป็นหลักการไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕ บัญญัติว่า “ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี ท่านว่าบุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต”

ประการที่สี่ หลักข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม¹⁴ ในปัจจุบันแนวความคิดเกี่ยวกับการทำสัญญาที่มีความเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก เนื่องจากความไม่เท่าเทียมกันในด้านต่อรองดังได้กล่าวมาแล้ว จึงทำให้เกิดสัญญาแบบใหม่ที่มีการเอารัดเอาเปรียบกันหรือทำกันในรูปแบบของสัญญามาตรฐาน (Standard form contract) หรือสัญญาสำเร็จรูป การทำสัญญามีการร่างเป็นลายลักษณ์อักษรล่วงหน้า ผู้ที่จะเข้ามาเป็นคู่สัญญาจะอยู่ในลักษณะจำต้องรับเอาข้อสัญญานั้น ไม่สามารถต่อรองแก้ไขได้ มีทางเลือกเพียงจะทำหรือไม่ทำสัญญาเท่านั้น (take it or leave it) นักกฎหมายของทุกประเทศ จึงพยายามหาทางแก้ไขปัญหาคอนติกันต์ที่ไม่เป็นธรรมดังกล่าวซึ่งกระทำได้ 2 แนวทางด้วยกันคือ¹⁵

แนวทางแรก แก้ไขความไม่เป็นธรรมโดยศาลและกฎหมายสารบัญญัติ

แนวทางที่สอง แก้ไขความไม่เป็นธรรมโดยการออกกฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติ

เพื่อให้การตีความกฎหมายแรงงานสอดคล้องกับหลักดังกล่าวข้างต้น ผู้ใช้กฎหมายในทุกระดับจึงต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. ต้องพิจารณาว่าเนื้อหาของกฎหมายแรงงานที่จะต้องตีความนั้นเป็นกฎหมายประเภทใด เช่น เป็นกฎหมายเอกชน เป็นกฎหมายมหาชน เป็นกฎหมายอาญา หรือ เป็นกฎหมายสวัสดิการ การสังคม เพราะหลักการตีความกฎหมายแต่ละสาขามีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน

¹³ พรชัย สุนทรพันธุ์ และ ณัฐพงศ์ โปษะบุตร. (2550). **หลักกฎหมายเอกชน**. พิมพ์ครั้งที่ 7 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 123-126.

¹⁴ รักชนิ พิณพัฒนาวงศ์. (2547). **พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม**. ค้นเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2555 จาก www.marut.th.com.

¹⁵ เกรียงศักดิ์ สุวรรณศรี. (2555). **เอกสารในเว็บไซต์ประกอบการศึกษา ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม, สัญญาที่ไม่เป็นธรรมของประเทศไทย เปรียบเทียบกับต่างประเทศและ พระราชบัญญัติ ว่าด้วยข้อสัญญา ที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540**. ค้นเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2555. จาก www.peesirilaw.com.

๒. การตีความกฎหมายแรงงานต้องตีความตามเจตนารมณ์ของกฎหมายแรงงานแต่ละประเภท ตัวอย่าง กฎหมายคุ้มครองแรงงาน โดยทั่วไปต้องตีความเพื่อคุ้มครองลูกจ้าง แต่ในส่วนที่เป็นความผิดอาญาจะต้องตีความตามหลักประกันในกฎหมายอาญา¹⁶ และถ้าจะดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด จะต้องดำเนินการตามหลักความรับผิดชอบในทางอาญา¹⁷ ดังเช่นในกรณีการดำเนินคดีอาญากับนายจ้างตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน

๓. ในการตีความเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างอันเป็นกรณีของกฎหมายเอกชนตามสัญญาจ้างแรงงาน ซึ่งนายจ้างมีอำนาจบังคับบัญชาเหนือลูกจ้าง¹⁸ นายจ้างย่อมมีอำนาจบริหารจัดการได้ แต่การใช้สิทธิของนายจ้างก็ดี ของลูกจ้างก็ดี ย่อมต้องอยู่ภายใต้ “หลักสุจริต”¹⁹ ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕ ส่วนข้อสัญญาระหว่างนายจ้างและลูกจ้างนั้นจะต้องไม่ฝ่าฝืน “หลักข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม” ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. ๒๕๔๐ และ พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ มาตรา ๑๔/๑

๔. เมื่อนิติสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนกับเอกชน ต่างฝ่ายต่างก็มีสิทธิหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อกันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เช่น หากมีการเลิกจ้างก็ต้องบอกกล่าวล่วงหน้า นอกจากนั้นแต่ละฝ่ายจะใช้สิทธิที่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมายแรงงานสัมพันธ์ไม่ได้

๕. ในการตีความกฎหมายแรงงานที่เป็นกฎหมายสวัสดิการสังคม จะต้องตีความให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคมแรงงาน เช่น การใช้สิทธิของลูกจ้างผู้ประกันตนซึ่งส่วนใหญ่มีการศึกษาไม่สูงมากนัก จึงต้องตีความว่า การกำหนดระยะเวลาให้ใช้สิทธิรับประโยชน์ทดแทนจากสำนักงานประกันสังคมภายในหนึ่งปี ตามมาตรา ๕๖วรรคหนึ่งแห่งพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. ๒๕๓๓ ไม่ใช่บทบัญญัติตัดสิทธิ แต่เป็นการกำหนดระยะเวลาเพื่อเร่งรัดให้ลูกจ้างผู้ประกันตนไปใช้สิทธิเท่านั้น หากมาใช้สิทธิล่าช้าก็ไม่เสียสิทธิ²⁰

๖. การตีความถ้อยคำต่างๆ ในบทบัญญัติของกฎหมายแรงงาน แม้จะได้นิยามไว้ในกฎหมายแรงงานแล้ว แต่ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบในตีความตามนิยามนั้น ดังเช่น กรณีของตีความ คำว่า “ค่าจ้าง” ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 481-482/2551 และหากเป็นกรณีที่กฎหมายแรงงานไม่ได้นิยามไว้

¹⁶ ดูประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2

¹⁷ ดูประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59

¹⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 575 และมาตรา 583

¹⁹ เกษมสันต์ วิลาวรรณ (2537). *กฎหมายแรงงานกับการบริหารงานบุคคล(๒): การเลิกจ้างและการลาออก*. สำนักพิมพ์วิญญูชน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน. หน้า 143.

²⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2109/2551

ต้องตีความตามนิยามในกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องตามหลักการตีความตามระบบหรือโครงสร้างของกฎหมาย เช่น คำว่า “ทุจริต” ต้องตีความเช่นเดียวกับคำว่า “โดยทุจริต” ตามที่นิยามไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑(๑) ตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๓๗๔/๒๕๓๑ ส่วนคำว่า “บุตร” ในกฎหมายประกันสังคม เมื่อไม่นิยามไว้ ต้องตีความตามสภาพของสังคมแรงงานที่อยู่กันด้วยกันฉันสามีภริยา โดยไม่ได้จดทะเบียนสมรส คือ หมายถึงบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายและบุตรตามความเป็นจริงที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายด้วย

บรรณานุกรม

- เกษมสันต์ วิลาวรรณ. (2537). **กฎหมายแรงงานกับการบริหารงานบุคคล(๒) การเลิกจ้างและการลาออก**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- กิตติศักดิ์ ปรกติ. (2552). **“หลักทั่วไปเกี่ยวกับการใช้การตีความกฎหมาย” การใช้การตีความกฎหมาย**. พิมพ์ครั้งที่ 3 หน้า 17-83. กรุงเทพฯ: กองทุนศาสตราจารย์จิตติ ดิงศภัทย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กุสุมา เมฆเมฆา และอำนาจ เนตยสุภา. (2552). **“การตีความกฎหมายอาญา” การใช้การตีความกฎหมาย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: กองทุนศาสตราจารย์จิตติ ดิงศภัทย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เกรียงศักดิ์ สุวรรณศรี. (2555). **เอกสารในเว็บไซต์ประกอบการศึกษา ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม**. สัญญาที่ไม่เป็น ธรรมของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศและ พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญา ที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540. ค้นเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2555. จาก www.peesirilaw.com
- คณิต ฒ นคร. (2552). **ประมวลกฎหมายอาญา: หลักกฎหมายและพื้นฐานความเข้าใจ**. พิมพ์ครั้งที่ 9 (อนุสรณ์ งานฉาปนกิจ นางเปริบ ฒ นคร, วัดมกุฏกษัตริยารามวชิรวิหาร กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด. วันที่ 4 สิงหาคม. หน้า 243-247.
- ประชุม โฉมฉาย. (2552). **“หลักทั่วไปเกี่ยวกับการตีความกฎหมาย” ในพิรุณา ดิงศภัทย์. การใช้การตีความกฎหมาย**. พิมพ์ครั้งที่ 3 หน้า 84-101. กรุงเทพฯ: กองทุนศาสตราจารย์ จิตติ ดิงศภัทย์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2552). “ความสำคัญของการตีความในวิชาชีพกฎหมาย” การตีความกฎหมาย. พิมพ์ครั้งที่ 3 หน้า 1-14. กรุงเทพฯ: กองทุนศาสตราจารย์จิตติ ดิงศภัทย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธีระ ศรีธรรมรักษ์. (2545). กฎหมายแรงงาน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พรชัย สุนทรพันธุ์ และ ณัฐพงศ์ โปษะบุตร. (2550). หลักกฎหมายเอกชน. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ไพศิษฐ์ พิพัฒน์กุล ดร. (2524). กฎหมายแรงงาน. คำบรรยาย ม.รามคำแหง. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ยุทธการ โกษากุล. (2555). นักวิชาการแรงงานชำนาญการ สำนักแรงงานสัมพันธ์ ในหัวข้อ “ถอดรหัส **Good Faith** ในหลักสุจริตใจ” ค้นเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2555. จาก www.biring.com.
- รักสิน พัฒนพงษ์วงศ์. (2547). พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม. ค้นเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2555 จาก www.marut.th.com
- วนิดา ทิพย์นวจินดา. (2555). หมายความประจำสำนักงานความมั่นคงวุฒิ วุฒิจันทร์ ฎีกาวิเคราะห์. ค้นเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2555 จาก www.bing.com.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2552). “การตีความกฎหมายมหาชน” ใน พิรุณ ดิงศภัทย์. การตีความกฎหมาย. พิมพ์ครั้งที่ 3 หน้า 315-356. กรุงเทพฯ: กองทุนศาสตราจารย์จิตติ ดิงศภัทย์ คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รวมคำพิพากษาศาลฎีกา. ตามพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ.2518 ทศวรรษที่ 3 พ.ศ. 2542-2546) คำพิพากษาศาลฎีกาปี พ.ศ.2545 สำนักแรงงานสัมพันธ์ กระทรวงแรงงาน.
- แสง บุญเฉลิมวิภาส. (2539). หลักกฎหมายอาญา โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- หยุด แสงอุทัย. (2551). ช่องว่างแห่งกฎหมาย 100 ปี ชาตกาลศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน 9 เมษายน. หน้า 9-10.
- Ramond Y. (1998). **French and German Comparative Law**. London: Cavendish Publishing Limited.